

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ 1/1998

# BİLİM YOLU

“Artık duramayız, behemehal ileri gideceğiz.” *K. Atatürk*



ÖZEL SAYI

# BİLİM YOLU



"Artık duramayız, behemehal ileri gideceğiz". *K. Atatürk*

## TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE ÜNSÜZLER

MEHMET KARA\*

Türkmen Türkçesinde yirmi üç ünsüz vardır. Bunların çoğu Türkiye Türkçesindekilere benzer. Sadace birkaç ünsüz farklılık gösterir. Bu gün Türkiye Türkçesinde bulunmayan, ancak tarihi devirde ve Anadolu ağzlarında sık rastladığımız "nazal n" (ñ) Türkmencede kullanılmaktadır. Türkmencedeki "s" ve "z" sesleri Türkiye Türkçesinden farklı olarak Türkmencede daima peltek telâffuz edilir. "ğ" ünsüzü de Türkiye Türkçesinden farklı söylenir; daha belirgin ve gırtlığa yakın telâffuz edilir.

"b" Ünsüzü: Sedalı bir çift dudak ve ağız ünsüzüdür: *bäşinci* "beşinci", *bilim* "tahsil; bilgi", *bukalğa* "sığınak", *çebiş* "çebiç", *daabanlak* "geniş tabanlı", *gaabak* "göz kapağı".

Eski Türkçede kelime başında bulunup Kuzey-Doğu Türkçesiyle onun devamı niteliğindeki günümüz lehçelerinde korunan, ancak Oğuz grubu Türk lehçelerinin Batı kolunda yer alan diğer lehçelerde -Azerbaycan Türkçesi, Gagavuz Türkçesi ve Türkiye Türkçesi- "v"-ye dönen "b"-ler. Türkmencede korunmuştur: *baar* "var", *bar* "gitmek", *ber* "vermek".

*bol* "olmak" fiilinin klâsik Türkmencede hem *bol* hem de *ol* şekli vardır. Ancak günümüz Türkmençesinde bu fiilin sadece *bol* şekli kullanılmaktadır.

"c" Ünsüzü: Sedalı, sızıcı bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: *alakça* "acele etmek", *bürencek* "baş örtüsü", *çaslat* "sokmak, ısırarak, iğnesini batırmak; ateş etmek", *çazzıldı* "cazırtı", *cuvvulda* "vızıldamak", *süyci* "tatlı".

"ç" Ünsüzü: Sedasız, sızıcı bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: *açar* "anahtar", *bozğuç* "silgi", *bulançak* "bulanık", *çatla-* "çatlamak", *çövrül-* "çevrilmek", *iğgenç* "sızlanma", *nääçe* "kaç", *söyünç* "sevinç".

"c" ünsüzü, Türkmençe kelimelerin sonunda bulunmaz. Bu yüzden Arapça ve Farçadan alınan kelimelerin sonunda bulunan "c"ler Türkmençede "ç"ye çevrilir: Ar. *ilâc* > Tkm. *alaaç* "çıkış yolu, çare", Far. *keç* > Tkm. *keç* "aksi, ters, inatçı", Ar. *mevc* > Tkm. *mövç* "dalga". Ar. *muhtâc* > Tkm. *määtääch* "muhtaç", Ar. *tâc* > Tkm. *tääç* "taç".

"d" Ünsüzü: Sedalı bir dil ucu-diş dibi ve ağız ünsüzüdür: *daadımlik* "tadımlik", *der* "ter". *dırmık* "tırmık". *dok* "tok", *doodaklak* "iri dudaklı". *gäädik* "gedik; delik".

"f" Ünsüzü: Sızıcı, sedasız bir dudak arası ve ağız ünsüzüdür. Alınma kelimelerin yanı sıra birkaç Türkmençe taklidî kelime de kullanılmaktadır: *epigraf* "epigraf", *filologiya* "filoloji", *fonetika* "fonetik", *mağaarıf* "maarif; eğitim ve öğretim sistemi", *püf* "of!", *redif* "redif". *tüfle-* "tükürmek", *üfle-* "üflelemek", *üfleşdir-* "birkaç defa üflelemek".

Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde bulunan "f"ler, birkaç örnek hariç, Türkmençede kurallı olarak "p"ye çevrilmiştir: Ar. *cefâ* > Tkm. *cepaa* "azap, cefa", Far. *fâş* > Tkm. *paaş* "ifşa, açığa vurma", Far. *ferzend* > Tkm. *perzent* "çocuk, yavru", Far. *hefte* > Tkm. *hepde* "hafta". Ar. *nefes* > Tkm. *nepes* "nefes, soluk", Ar. *sahîfe* > Tkm. *sahıpa* "sayfa".

Bu değişimin görülmediği örneklerse şunlardır: Ar. *gafllet* > Tkm. *gaflat* "gafllet, gâfillik", Ar. *hilâfet* > Tkm. *halifat* "halifelik", Ar. *ma'ârif* > Tkm. *mağaarıf* "maarif; eğitim ve öğretim sistemi", Ar. *müfti* > Tkm. *müfti* "müftü", Ar. *redif* > Tkm. *redif* "redif".

Rusçadan alınan kelimelerdeki "f"ler, Türkmençede değişikliğe uğramamıştır: *faktor* "faktör", *fakultet* "fakülte", *fanatik* "fanatik", *festival* "festival, şenlik", *fizik* "fizikçi, fizik bilgini", *front* "ceph", *infeksiya* "enfeksiyon", *şofyor* "şoför".

"g" Ünsüzü (Kalın): Sedalı bir dil ardı-art damak ve ağız ünsüzüdür: *çıkınsız* "çaresiz", *çıkıgt* "dipnot", *gapı* "kapı", *gaya* "kaya", *guşak* "kuşak", *sakgal* "sakal".

Rusçadan Türkmençeye geçen kelimelerin ortasında ve sonunda bulunan kalın "g"ler korunmuş, "ğ"ye dönmemiştir: *biolog* "biyolog", *brigadir* "ekip başı", *dialog* "diyalog", *farmakolog* "farmakolog", *geolog* "jeolog".

Türkmençede "k"den sonra gelen ve kelime ortasında bulunan kalın "g"ler de "ğ"ye dönmez: *çakgı* "çakı", *çıkıgt* "dipnot", *pakgı* "içi boş -kabuklu yemişler için", *sakgal* "sakal", *sakgıç* "sakız".

"g" Ünsüzü (İnce): Sedalı bir dil ardı-orta damak ve ağız ünsüzüdür: *dikger-* "çalım satmak", *gemir-* "kemirmek", *göök* "gökyüzü", *güldür-* "güldürmek", *pekge* "akılsız, aptal", *pökgi* "top -spor-".

Rusçadan Türkmençeye geçen kelimelerin ortasında bulunan ince "g"ler korunmuş, "ğ"ye dönmemiştir: *biologiya* "biyoloji", *geologik* "jeolojik", *geologiya* "jeoloji", *logika* "mantık".

Türkmencede "k"den sonra gelen ve kelime ortasında bulunan ince "g"ler de "ğ"ye dönmez: *çekge* "elmacık kemiği", *çökgün* "çukur", *pökgi* "top -spor-", *tekge* "yardım".

"ğ" Ünsüzü (Kalın): Sedalı, sızıcı bir dil ardı-art damak ve ağız ünsüzüdür: *aağdık* "aşkın, fazla; aşırı", *baağla-* "bağlamak", *boğaz* "boğaz", *boyağ* "boya", *daağ* "dağ", *sulağ* "saygı, hürmet".

Kalın "ğ", Türkçe kökenli kelimelerle Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin ortasında ve sonunda bulunur: *aağimtil* "beyazımsı", *baağ* "bağ, bahçe", *bağış* "bağış", *cemağat* "cemaat, topluluk", *coğaaap* "cevap", *çağıl* "çakıl, moloz", *gayğı* "kaygı", *kaağız* "kağıt", *nağış* "nakış, motif". *sağ* "sağ, sağlam", *sunağ* "deneme, sınama", *soorağ* "soru, sual; sorgulama, soruşturma", *tağam* "lezzet, tat", *yaaylağ* "yaylak".

Türkmencede kalın "k"den sonra gelen ve kelime ortasında bulunan "g"ler, yukarıda da belirttiğimiz gibi "ğ"ye dönmez: *çakgan* "çevik, kıvrak, hızlı", *çakgi* "çakı", *çakgılı* "dik/keskin bakış", *sakga* "birden, aniden".

Türkmencede sedalı-sedasız sesler bakımından uyum bulunmadığı için kalın "ğ", sedasız ünsüzlerle birlikte kullanılabilir: *ağsak* "aksak, topal", *ağşam* "akşam", *asğıç* "askı", *atğır* "keskin nişancı", *başgançak* "basamak", *başğa* "başka", *hıçğı* "bıçkı, testere", *gaçğak* "kaçak".

"g" Ünsüzü (İnce): Sedalı, sızıcı bir dil ardı-orta damak ve ağız ünsüzüdür: *diireğ* "mesnet, destek, dayanak", *dileğ* "dilek", *eğik* "eğik", *ölçeğ* "ölçü, ölçüt, kıstas, mihenk", *yiğit* "genç, delikanlı", *yitği* "zarar, zıyan".

İnce "g", Türkçe kökenli kelimelerle Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin ortalarında ve sonlarında bulunmaktadır: *bezeğ* "süs, ziynet", *biiriğış-* "birleşmek, kaynaşmak; bir araya gelmek", *eğer* "eğer, şayet", *iğde* "iğde", *isleğ* "istek", *meğer* "belki, ihtimal", *müşğiiil* "müskil, zor".

Türkmencede ince "k"den sonra gelen ve kelime ortasında bulunan "g"ler, daha önce de ifade ettiğimiz gibi "ğ"ye dönmez: *bükgüldi* "çarpıntı, heyecan", *cikgildeş-* "civıldaşmak", *dikgirde-* "hızlı gitmek -eşek-".

Türkmen Türkçesinde sedalı-sedasız sesler bakımından uyum bulunmadığı için ince "ğ", sedasız ünsüzlerle birlikte kullanılabilir: *bişğek* "çabuk pişen; çabuk olgunlaşan", *bitğimli* "verimli, bereketli", *deşğič* "matkap", *eğsil-* "eksilmek", *eğşit-* "ekşitmek -yüz-", *kesğir* "keskin", *ötğür* "keskin".

"h" Ünsüzü ("İnce h" ve "hırıltılı h"): Sedasız, sızıcı bir dil ardı-damak ve ağız ünsüzüdür. Söz konusu "h" ünsüzü; "güzel he", "hırıltılı h" ve aslı "ha"lı olduğu hâlde Türkmencede incelik "güzel he"ye denk hâle gelen "h" ünsüzünü temsil eder: *eh* "ah, tüh!", *ehe* "evet!", *hatar* "tehlike", *hezil* "eğlenceli", *horcun* "heybe", *hücüm* "hücum", *mahsuus* "mahsus, özgü", *rehim* "acıma, merhamet", *şöhraat* "şöhret".

"h" Ünsüzü ("Kalın ve hırıltısız h"): Sedasız, sızıcı bir dil ardı-art damak ve ağız ünsüzüdür. Söz konusu "h" ünsüzü; aslı "hırıltılı h" olduğu hâlde Türkmencede "ha"ya denk hâle gelen "h" ile Arapçadaki "ha" ünsüzünü karşılayan "h"yi temsil eder: *ahvaal* "durum", *gooh* "gürültü", *haysı* "hangi", *muh* "çivi", *nirh* "fiat, değer", *sahna* "sahne", *taaruh* "tarih", *tahya* "takke", *tarhan* "bağımsız, kendine yeten".

"j" Ünsüzü: Sedalı, sızıcı bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: *garaj* "garaj", *injener* "mühendis", *janr* "usul, tarz", *jurnal* "dergi", *iyuri* "jüri", *mijjar* "yumuşamak, gevşemek; yayılmak, dağılmak", *sakvoyaj* "valiz", *staj* "çalışma süresi, hizmet süresi; kıdem", *vijdaan* "vicdan".

"j" sesi, çoğunlukla Rusçadan alınma kelimelerde kullanılmaktadır: *dirijvor* "orkestra şefi", *jaket* "ceket", *jeton* "jeton", *lija* "kayak", *rejim* "rejim, düzen" vb.

Taklidî fiillerin yanı sıra Arapça ve Farsçadan alınan bazı kelimelerde de "j" ünsüzüne rastlanmıştır: *ajdarhaa* "ejderha", *gijjele-* "kızdırmak", *mijjar* "yumuşamak, gevşemek; yayılmak, dağılmak", *vijdaan* "vicdan".

"k" Ünsüzü (Kalın): Sedasız bir dil ardı-art damak ve ağız ünsüzüdür: *akmak* "ahmak, budala", *bulak* "pınar", *çokala-* "gagalamak", *dıki* "tapa, tıkaç", *doka-* "dokumak", *gulak* "kulak", *kaka-* "kurumak", *kakmaç* "ızgara", *kırk* "kırk".

"k" Ünsüzü (İnce): Sedasız bir dil ardı-orta damak ve ağız ünsüzüdür: *bökdenç* "engel", *bükür* "kambur", *dik* "dik", *döşlek* "iri göğüslü", *dövük* "kırık", *kiçi* "küçük", *kööl* "göl", *kümüş* "gümüş", *sökür-* "söktürmek".

"l" Ünsüzü: Akıcı, sedalı, yandan sızıcı bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: *buldura-* "parıldamak", *çoluk* "çoban yamağı", *dil* "dil", *gönümel* "doğru, gerçek", *gözel* "güzel", *laaçın* "doğan, şahin", *lağşa-* "eskimek, yıpranmak", *lakgılda-* "çene çalmak".

"m" Ünsüzü: Akıcı, sedalı bir çift dudak ve geniz ünsüzüdür: *değişme* "şaka", *dımık* "boğucu, bunaltıcı", *dördem* "dördüz", *dövüm* "dilim", *mırlda-* "mırıldanmak; horlamak", *möön* "aptal, bön".

Eski Türkçede bulunan bazı kelime başı "b"-ler, Türkmencede "m"-ye dönüşmüştür: ET. *ben* > Tkm. *men* "ben", ET. *bin-* > Tkm. *mün-* "binmek", ET. *biñ* > Tkm. *müñ* "bin". Bu değişime, geniz seslerinin tesiriyle meydana gelmektedir.

"n" Ünsüzü: Akıcı, sedalı bir dil ucu-diş dibi ve geniz ünsüzüdür: *çiğınlek* "geniş omuzlu", *doğan* "kardeş", *durna* "turna", *epin* "kıvrım, kırışik", *neneñ* "nasıl", *niire* "nere".

"ñ" Ünsüzü: Akıcı, sedalı bir dil ortası-orta damak ve geniz ünsüzüdür: *ääñet-* "bakmak, bakınmak; gözkulak olmak", *dañ* "tan, şafak", *dañı* "sargı", *eñek* "çene", *gürrüñ* "sohbet, konuşma", *öleñ* "otluk, çimenlik".

Farsça kelimelerin sonlarında bulunan "-ng" sesleri Türkmencede "-ñ" ile karşılanmıştır: Far. *âheng* > Tkm. *âhëñ* "melodi; uyum", Far. *ceng* > Tkm. *ceñ* "cenk, savaş", Far. *deng* > Tkm. *deñ* "denk, eşit", Far. *tüfeng* > Tkm. *tüpeñ* "tüfek".

Buna karşılık Rusça kelimelerin sonlarında bulunan "-ng"ler Türkmencede korunmuştur: Rus. *rang* > Tkm. *rang* "derece, rütbe", Rus. *ring* > Tkm. *ring* "ring".

"p" Ünsüzü: Sedasız bir çift dudak ve ağız ünsüzüdür: *çapışık* "at yarışı", *depe* "tepe", *gaap* "kutu; kap", *parla-* "parlamak, ışık saçmak", *pışırda-* "fisıldamak", *yüp* "ip".

"b" ünsüzü, Türkmençe kelimelerin sonunda bulunmaz. Bu yüzden Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin sonunda bulunan "-b"ler "-p"ye çevrilir: Ar. *ayb* > Tkm. *ayıp* "ayıp; suç, kabahat", Far. *bâb* > Tkm. *baap* "uygun, münasip; elverişli", Ar. *cevâb* > Tkm. *coğaaş* "cevap", Ar. *edeb* > Tkm. *edep* "edep, terbiye", Ar. *gayb*

> Tkm. *gaayıp* "kayıp", Ar. *kitâb* > Tkm. *kitaap* "kitap", Ar. *mekteb* > Tkm. *mekdep* "okul".

Kelime başında "p-" ünsüzü, Türkçe taklidî kelimelerde çok kullanılmaktadır: *pakırdı* "fıkırtı, kahkahayla gülme", *patla-* "patlamak, pat diye ses çıkarmak", *pışırda-* "fısıldamak", *pışırdı* "fısıltı" vb.

Eski ve Orta Türkçe dönemine ait bazı kelime başı "b-"ler, Türkmencede "p-"ye dönmüştür: DLT. *balçık* > Tkm. *palçık* "balçık, çamur", ET. *baldu* > Tkm. *palta* "balta", ET. *biçek/bıçak* > Tkm. *piçak* "bıçak", ET. *buta-* > Tkm. *puuda-* "budamak", ET. *butık* > Tkm. *puudak* "dal, budak".

Eski ve Orta Türkçede kelime başında bulunan bazı "p-"lerse, Türkmencede "b-"ye dönmüştür: ET. *piş-* > Tkm. *biş-* "pişmek", ET. *pişur-* > Tkm. *bişir-* "pişirmek".

"r" Ünsüzü: Akıcı, titreşimli, sedalı bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: *burum* "kıvrım", *çapar* "ulak, kurye", *daarık-* "huzuru kaçmak, rahatsız olmak", *gaar* "kar", *raazi* "razı, memnun", *radio* "radyo".

"r" ünsüzü, kelime başında alınma kelimelerde kullanılmaktadır: *redif* "redif", *report* "rapor", *roman* "roman", *ruuh* "ruh".

"s" Ünsüzü: Peltek, sızıcı, sedasız bir dil ucu-diş arası ve ağız ünsüzüdür: *eğşik* "eksik", *gusğa* "kısa", *şalgıt* "vergi; çeyiz", *sözlük* "sözlük", *yaas* "yas, matem", *yeñles* "daha hafif".

Türkmen Türkçesindeki bütün "s"ler peltektir.

"ş" Ünsüzü: Sızıcı, sedasız bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: *deşik* "delik", *durmuş* "hayat", *eşik* "elbise", *giiñiş* "geniş", *şagırdı* "huşırtı", *şeyle* "böyle, şöyle".

Kelime başında "ş-" ünsüzü, Türkçe taklidî kelimelerde çok kullanılmaktadır: *şabırdı* "şıpırtı", *şagırdı-* "huşırdamak", *şagırdı* "huşırtı", *şakırdı* "şıkırtı, şakırtı", *şalpıldı* "şıpırtı, şapırtı" vb.

Bazı kelimelerde bir "ş"~"z" denkliği görülmektedir: *çöş-* "çözmek" ~ *çöz-* "çözmek", *çöşül-* "çözülme" ~ *çözül-* "çözülme", *çöşle-* "çileyi açmak/çözmek" ~ *çözle-* "çileyi açmak/çözmek".

"t" Ünsüzü: Sedasız bir dil ucu-diş dibi ve ağız ünsüzüdür: *döört* "dört", *taşlandı* "döküntü", *tilki* "tilki", *uçut* "sarp, dik", *yağtı* "ışık, aydınlık", *yitel-* "sivrilmek, sivrileşmek".

"d" ünsüzü, Türkmençe kelimelerin sonunda bulunmaz. Bu yüzden Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin sonunda bulunan "-d"ler "-t"ye çevrilir: Ar. *ahd* > Tkm. *ahıt* "ahit, söz, yemin", Far. *bed* > Tkm. *bet* "kötü, fena; yaramaz -çocuk-", Far. *bend* > Tkm. *benıt* "baraj, bent; engel", Ar. *cild* > Tkm. *cilt* "cilt", Far. *derd* > Tkm. *derıt* "hastalık, derit", Ar. *maksad* > Tkm. *maksat* "maksat, amaç", Far. *merd* > Tkm. *mert* "mert", Ar. *mescid* > Tkm. *metciit* "cami, mesçit", Far. *seped* > Tkm. *sebet* "sepet".

Rusça kelimelerin sonlarında bulunan "-d"ler ise, Türkmencede "-t"ye çevrilmeyip korunmaktadır: *doklad* "bildiri, tebliğ", *metod* "metot", *zavod* "fabrika".

Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t-"lerin bir kısmı Türkmencede "d-" olmuştur: ET. *tak-* > Tkm. *dak-* "takmak", ET. *tam-* > Tkm.

*dam-* "damlamak", ET. *targak* > Tkm. *darak* "tarak", ET. *tart-* > Tkm. *dart-* "çekmek", ET. *taş* > Tkm. *daaş* "taş", ET. *taş* > Tkm. *daş* "dış", ET. *ter* > Tkm. *der* "ter", DLT. *til-* > Tkm. *dil-* "dilmek", ET. *tilek* > Tkm. *dileğ* "dilek", DLT. *tilim* > Tkm. *dilim* "dilim", ET. *tirig* > Tkm. *diri* "diri", ET. *tok* > Tkm. *dok* "tok", ET. *tokı-* > Tkm. *doka-* "dokumak", ET. *tuş-* > Tkm. *duuş-* "rast gelmek, karşılaşmak".

Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t-"lerin bir kısmı ise, Türkmencede korunmuştur: ET. *tay-* > Tkm. *tay-* "kaymak", ET. *tayak* "destek" > Tkm. *tayak* "baston; sopa", ET. *telim* > Tkm. *telim* "çok", ET. *tiken* > Tkm. *tiken* "diken", DLT. *tirşgek* > Tkm. *tirsek* "dirsek", DLT. *toklı* > Tkm. *toklı* "toklu", DLT. *toksun* > Tkm. *toğsan* "doksan", ET. *tor* > Tkm. *tor* "ağ" vb.

"v" Ünsüzü: Akıcı, sızıcı, sedalı bir dudak arası ve ağız ünsüzüdür: *bilev* "bileği", *böyrek* "böbrek", *çıkuy* "yara, çiban", *çöyür-* "çevirmek", *yah* "vah, tüh", *yızırdı* "vızıltı".

Türkçe kökenli kelimelerle Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin ortasında bulunan "-b-"ler, Türkmencede söyleyişte "-v-" olur: *baabadaş* → *baavadaş* "uzak akraba", *baağbaan* → *baağyaan* "bahçıvan", *bäābek* → *bäāvek* "bebek", *gaabak* → *gaavak* "göz kapağı", *gäāber-* → *gäāver-* "şişmek", *sebäāp* → *seväāp* "sebepe", *sebet* → *seyet* "sepet", *telbe* → *telve* "deli", *yabı* → *yavı* "at" vb.

Farsçadan alınan bir kelimedede bu kural yazıya da yansımıştır: Far. *sāyebān* "gölgelik" > Tkm. *saayayaan* "şemsiye".

Rusçadan alınan kelimelerin ortasında bulunan "-b-"ler ise, söyleyişte değişmez: *fabrik* → *fabrik* "fabrika", *fabrikat* → *fabrikat* "ürünler, mamuller", *futbol* → *futbol* "futbol" vb.

"v" ünsüzü, hem aslı hem de alınma kelimelerde kendinden önce gelen düz ünlüleri "-a" ve "e"yi- yuvarlaklaştırıcı özelliğe sahiptir: DLT. *çevür-* > Tkm. *çöyür-* "çevirmek", Ar. *devlet* > Tkm. *dövlet* "devlet; baht, saadet", Far. *deyr* > Tkm. *dövür* "devir", DLT. *evrül-* > Tkm. *övrül-* "çevrilmek", Ar. *havâ* > Tkm. *hovaa* "hava", Ar. *havz* > Tkm. *hovuz* "havuz", Ar. *heves* > Tkm. *höves* "heves, arzu, istek", Ar. *mevsim* > Tkm. *mövsüm* "mevsim", DLT. *savrul-* > Tkm. *sovrul-* "savrulmak", DLT. *savur-* > Tkm. *sovrur-* "savurmak", Ar. *şevket* > Tkm. *şövkət* "debdebe".

"v" ünsüzü, söyleyişte de kendinden önce gelen düz ünlüleri- yuvarlaklaştırmaktadır: *dümev* → *dümöv* "grip, soğuk algınlığı", *gaabav* → *gaavov* "kuşatma", *germev* → *germöv* "bölme, duvar, bent", *sakav* → *sakov* "kekeme", *saylav* → *saylov* "seçim".

"y" Ünsüzü: Akıcı, sızıcı, sedalı bir dil ortası-orta damak ve ağız ünsüzüdür: *beyik* "büyük; yüksek, yüce", *görmeğey* "güzel, alımlı, sevimli, sempatik", *öy* "ev", *öykele-* "darılmak, gücenmek", *yeñil-* "yenilmek", *yoonguç* "rende".

"z" Ünsüzü: Peltek, sızıcı, sedalı bir dil ucu-dış arası ve ağız ünsüzüdür: *çızık* "çizgi, şerit", *dız* "diz", *doymazak* "obur, pisboğaz", *yakımsız* "sevimsiz, çirkin", *zıñıl-* "atılmak, fırlatılmak", *zovzulda-* "koşuşmak, dört dönmek".

Türkmen Türkçesindeki bütün "z"ler peltektir.

## KAYNAKÇA

- ALTAYEV, S. - G. AÇILOVA - S. GÜCÜKOV: *Türkmen Diliniň Frazelogik Sözlügi*, Ilım Neşiryaatı, Aşgabat 1976.
- A. M. Gorkiy Adındaakı Türkmen Döwlet Universiteti: *Häzirkı Zamaan Türkmen Dili*, Aşgabat 1960.
- ANNANUROV, A.: *Türkmen Diliniň Gusğaça Dialektologik Sözlügi*, Ilım Neşiryaatı, Aşgabat 1977.
- AZİMOV, Pigam A.: "Türkmen Dili Araştırmalarının Tarihçesi Üzerine", *Bilimsel Bildiriler 1972*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1975.
- AZİMOV, A. - G. SOPIYEV - Ya. ÇÖÑNÄYEV: *Türkmen Dili*, Türkmenistan Neşiryaatı, Aşgabat 1974.
- AZMUN, Yusuf: *Ana Çizgileriyle Türkmençe Dilbilgisi, I. Cilt (Sesbilgisi)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1983.
- BASKAKOV, N. A. - B. A. GARRIYEV - M. Ya. HAMZAYEV: *Turkmensko-Russkiy Slovar/Türkmençe-Rusça Sözlük*, Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Mağtımğulı Dil ve Edebiyat İnstitutı, Moskova 1968.
- BAZIN, Louis: "Le Turkmène", *Philologiae Turcicae Fundamenta I*, Wiesbaden 1959, 308-317; Türkçesi: Efrasiyap GEMALMAZ, *Türkmençe*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1988.
- ÇARIYAROV, B.: *Türkmen Diliniň Orfoepik Sözlügi*, Ilım Neşiryaatı, Aşgabat 1978.
- ÇENELİ, İlhan: "Türkmen Türkçesi Sözlüğü", *TDAY.-Belleten 1982-1983*, Ankara 1986, s. 29-84.
- DULLING, G. K.: *An Introduction to the Turkmen Language*, Oxford 1960.
- ERCİLASUN, Ahmet B.: *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.
- HAMZAYEV, M. Ya.: *Türkmen Diliniň Sözlügi*, Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Dil Bilimi İnstitutı, Aşgabat 1962.
- HANSER, Oskar: *Turkmen Manual (Descriptive Grammar of contemporary literary Turkmen-Texts-Glossary)*, Wien 1977.
- HUDAYĞULIYEV, Muhametğulı: *Häzirkı Zamaan Türkmen Dili -Fonetika-, Tuuraan-1 Neşiryaatı*, Aşgabat 1992.
- KARA, Mehmet: *Ata Atacanov'un Şiirleri I-II (Giriş-Metin-Aktarma-İnceleme-Gramer Dizini)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- MEREDOV, A. - S. AHALLI: *Slovar Turkmenskoy Klassičeskoy Literaturı/Türkmen Kalassıkı Edebiyatınıň Sözlügi*, Türkmenistan Neşiryaatı, Aşgabat 1988.
- NARTIYEV, N.: *Türkmen Dialektologiyasınıň Esaasları*, Seyitnazar Seydi Aadındaakı Türkmen Döwlet Pedagogik İnstitutı, Çärcev 1994.



SÖYEĞOV, Miratgeldi - Niyazberdi RECEBOV: *Täaze Türkmen Eliipbiyi*, 2-nci neşir, Ruuh Neşiryaatı, Aşgabat 1995.

ŞÇERBİNİN, V. G.: *Russko-Turetskiy Slovar/Rusça-Türkçe Sözlük*, Moskova 1989.

TEKİN Talât - Mehmet ÖLMEZ - Emine CEYLAN - Zuhâl ÖLMEZ - Süer EKER: *Türkmençe-Türkçe Sözlük*, Simurg, Ankara 1995.